

Uusi uljas KITT – yhteistilastotietokannan paluu

Markku Laitinen

Suomen tieteellisten kirjastojen yhteistilastotietokanta (KITT) tekee paluuta täysremontin jäljiltä. Alkuvuosien käyttökokemusten perusteella kirjastot korjasivat ja täsmäsivät tilastotietojaan ja tietokannan tekniikkaa korjattiin. Kehittäminen jatkuu ja tavoitteena on kansainvälisenkin vertailun kestävä kirjastojen työkalu, josta saadaan helposti ja luotettavasti kirjastojen tarpeita vastaavat niiden toimintaa luotettavasti kuvaavat keskeiset tunnusluvut.

Suomen tieteelliset kirjastot ottivat vuonna 2003 käyttöön kirjastotilastotietokannan (KITT), johon kerätään maamme tieteellisten kirjastojen vuositilastot kansainvälisen kirjastotilastostandardin ISO 2789 (Information and documentation – International library statistics) mukaisesti. Standardin neljäs painos ilmestyi syyskuussa 2006.

Yhteistilasto sisältää tiedot kansalliskirjastosta, yliopistokirjastoista (21 kirjastoa), ammattikorkeakoulukirjastoista (30 kirjastoa) sekä muutamasta erikoiskirjastosta, ja se antaa kokonaiskuvan Suomen tieteellisten kirjastojen voimavaroista, kokoelmista ja palveluista. Tietokantaa pitää yllä Kansalliskirjasto.

Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta -- Mozilla Firefox

File Edit View Go Bookmarks Tools Help

https://yhteistilasto.lib.helsinki.fi/timeseries.do?action=list&organization_id=1&season_start=3&season_end=6&root_lo

Calendar WebMail People Radio Yellow Pages Download Customize... Instant Message

Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta
 Svenska
 English
 Ylläpito

VETENSKAPLIGA BIBLIOTEKENS STATISTIKDATABAS
 RESEARCH LIBRARY STATISTICS DATABASE

Rajattu haku

 Suomen tieteelliset kirjastot
 Ammattikorkeakoulukirjastot
 Yliopistokirjastot
 Erikoiskirjastot

Perustiedot Aikasarjat Tunnusluvut

Suomen tieteelliset kirjastot

Valitse vuosi: 2002 - 2004 Näytä

Kirjastot | Kokoelmat | Kirjaston käyttö ja käyttäjät | Aukioloajat ja tilat | Talous | Henkilökunta

Kokoelmat

	2002	2003	2004
1.1 Painetut monografiat			
a) kokoelmat			
säilytysyksiköjä	15 143 284	15 635 766	16 239 272
nimekkeet	11 015 909	11 374 251	11 817 334
b) kartunta			
säilytysyksiköjä	716 082	869 150	981 159
joista ostettuja	287 009	277 711	297 471
c) poistot			
säilytysyksiköjä	266 169	377 267	378 987
1.2 Painetut kausijulkaisut	2002	2003	2004
a) kokoelmat			
säilytysyksiköjä	5 401 358	5 525 429	5 601 492
nimekkeet	353 367	352 171	358 401
b) kartunta			
säilytysyksiköjä	213 477	212 174	223 279
joista ostettuja	60 756	59 570	56 546
nimekkeet	52 786	38 057	30 580
c) poistot			
säilytysyksiköjä	27 503	79 441	147 216

Done yhteistilasto.lib.helsinki.fi

Käynnistä In... 2 fi 3 fi C... Ti... 96% 14:28

Perusteellinen tekninen korjaus

Kirjastot olivat KITT-tietokantaan tyytymättömiä sen alusta asti. Tietojen oikeellisuutta epäiltiin ja myös tietokannan toiminnassa ilmeni kehittämistarpeita. Vuoden 2005 ja kevään 2006 aikana tilaston tietoja korjattiin ja täsmättiin.

Tietokannan tiedot kaudelta 2002–2004 tarkistettiin yhteistyössä tietojen tallentavien kirjastojen kanssa. Tämän jälkeen tietojen luotettavuus on parantunut huomattavasti, ja tiedot on nyt saatu niin luotettaviksi kuin kirjastot pystyvät toimittamaan.

Tietokannan teknisestä toiminnasta koottujen kokemusten perusteella tehtiin tietokannan korjaussuunnitelma, jonka pohjalta toteutettiin kevään 2006 aikana korjausprojekti.

Projektiin taustalla oli tietokannan kahden ensimmäisen käyttövuoden aikana saadut koke-

mukset, joiden pohjalta päivitettiin tietokannan vaatimusmäärittely, korjattiin havaitut virheet sekä toteutettiin tärkeimmät uudet kehittämistarpeet. Keskeisiä teknisen korjauksen aiheita olivat ohjelmavirheet, laskenta- ja hakutoiminnot sekä palvelimen suorituskyvyn parantaminen. Myös tietoturva parannettiin kehittämällä yhteyksien suojausta, ja käyttöliittymä sai uuden kevyemmän ulkoasun.

Projektin osapuolia olivat Kansalliskirjasto ja Onesta Solutions Oy. Kansalliskirjaston puolesta projektipäällikkönä oli yhteistilastovastaava Markku Laitinen, jonka apuna oli atk-suunnittelija Mikael Jokela Kansalliskirjastosta teknisenä konsulttina. Onestan puolesta projektipäällikkönä toimi Petri Manninen.

Tietokanta oli korjausten ajan suljettuna, ja ennen sen uudelleen julkistamista suoritettiin pe-

rusteellinen testausohjelma ennalta laaditun testaussuunnitelman mukaisesti. Tietojen tallentaminen tietokantaan on nyt nopeaa ja varmaa: vastaajat ovat lyhentyneet minuuteista sekunteihin, ja ajoittaiset yhteyskatkot mahdollisine tietojen menetyksineen ovat poistuneet.

Tietokannan teknistä toiminnallisuutta valvotaan edelleen huolellisesti: jo korjausprojektin testausohjelma sisälsi mittavan kuormitustestauksen, jonka vaatimus, 35 samanaikaista tiedontallentajaa / raskasta laskutoimitusta (robotilla generoituja virtuaalikäyttäjiä), saavutettiin.

Lopullisen ”tulikasteensa” uusittu KITT toki saa vasta, kun kevään 2007 aikana tieteelliset kirjastot eri puolilla maata tallentavat vuoden 2006 tilastotietonsa. Teknisten korjausten onnistuminen käyttäjän näkökulmasta mitataan kirjastoille suunnatulla kyselyllä vuositilaston syöttämisen jälkeen.

Aikasarjat mahdollisiksi tilastojen laajentuessa

KITT laskee tilastotietojen pohjalta automaattisesti keskeisiä tunnuslukuja, joiden avulla kirjastot voivat arvioida toimintaansa. Tällä hetkellä lasketaan 23 varsinaista tunnuslukua, minä lisäksi tietokantaan on otettu ”koeluontoisesti” mukaan parhaillaan uusittavana olevaan ISO 11620 -standardiin (Information and documentation — Library performance indicators) Suomen aloitteesta ehdolla oleva kirjastoa työskentely-ympäristönä kuvaava tunnusluku. Tunnuslukujen laskennassa käytetään kaikkiaan 77 kentän tietoja.

Nyt, kun aineistoa on jo kertynyt useammalta vuodelta, on mahdollista tuottaa myös aikasarjoja, joiden avulla voidaan muodostaa käsitys kirjaston toimintojen kehittymisestä tietyllä ajanjaksoilla. Tilastofaktaa voidaan käyttää myös muun seurantatiedon rinnalla ja tukena (vrt. Laitinen & Vakkari toisaalla tässä lehdessä).

Tietokannassa voidaan myös tehdä rajattuja ja vertailevia hakuja ja haetut tiedot voi tallentaa Excel-taulukoksi. Tietokanta antaa siis kirjastoil-

le monipuoliset mahdollisuudet kerätä tietoa, jota ne voivat hyödyntää toimintojensa arvioinnissa ja kehittämissuunnitelmissaan.

Samalla kun raportointimahdollisuudet kehittyivät, muuttui tieteellisten kirjastojen tilastointi huomattavasti haasteellisemmaksi KITT-tietokannan käyttöönoton jälkeen, sillä jo yksin tilastoitujen kirjastoyksikköjen määrän muutos paperitilastosta tietokantaan siirryttäessä kasvoi 70:stä pitkälti yli 400:ään, kun myös kirjastojen eri toimipisteiden ja tiedekuntien kirjastojen tilastot tuli mahdolliseksi kerätä samaan tilastoon.

Tilastoitavien yksiköiden määrän kuusinkertaistuminen ”vanhan tilaston” ajoista kasvatti kirjastojen tilastovastaavien työtaakkaa keskimäärin yhtä paljon. Uuden tietokannan alkuinnostuksen jälkeen tilanne oli kuin vanhassa avioliittovitsissä, jossa ensin haihtui palatsi, sitten keidas, ja siinä sitä oltiin sen ”vanhan kamelin” kanssa erämaassa - ”kameli” vain oli kasvanut kuusinkertaiseksi, ja se oli vähän ”kremppainen”.

Vertailtavuuden ongelmia

Lisähaastetta saatiin siitä, että KITT laskee kaikki tilastoivat yksiköt rakennehierarkiassa alhaalta ylätasolle. Jos laskettavista tiedoista on yksikin luku väärin, virheellinen tieto heijastuu valtakunnantasolle, ja jos sama tieto on epätarkka useissa yksiköissä, virhe kumuloituu edettäessä KITT:n rakennehierarkiassa ylöspäin.

Sittemmin monet kirjastot ovatkin luopuneet kirjastonsa alayksiköiden jaottelusta, ja keväällä 2006 tilastoitujen yksiköiden määrä KITT-tietokannassa oli karsintojen jälkeen 408. Lisää karsintoja lienee tulossa.

Haasteet eivät lopu tähän, sillä yhteistilasto sisältää 33 kenttää, jotka on varustettu merkinnällä ”TT” (tietoa ei tarvitse ilmoittaa). Niistä peräti 21 on kuitenkin standardin vaatimia kenttiä, mutta koska kentät ovat vapaaehtoisia, kaikki kirjastot eivät tietoa ilmoita. Standardi ei kuitenkaan ohjeista kerättäväksi päätetyn tilastotiedon määrittämistä vapaaehtoisesti annettavaksi.

Tietokantaa tehtäessä ei ole otettu huomioon,

että myös TT-kentät summautuvat ylemmille tasoille. Tieto, jonka vain muutama kirjasto on antanut, mutta summautuu valtakunnantasolle, on kuitenkin käyttökelvoton, koska sen täsmällisyys riippuu sattumanvaraisesti siitä, moniko kirjasto on tiedon kunakin vuonna antanut.

Onneksi mitään näistä kentistä ei tarvita nykyisessä tunnuslukulaskennassa. Jatkossa on kuitenkin välttämätöntä ratkaista mitä TT-kentille tehdään: ne on joko määrättävä pakolliseksi tai poistettava. Hätäistä ratkaisua ei kuitenkaan pidä tehdä, sillä jotkut niistä saattavat olla tarpeellisia kehitettäessä uusia tunnuslukuja.

Tilastotiedon hyödyntäminen haasteena

Jotkut kirjastot ovat kokeneet yhteistilaston toimittamisen työlääksi, ja väsynyt, muidenkin kiireitten keskellä kamppaileva tilastovastaava josain Koti-Suomessa saakin kaikki sympatiani. Hyvin toimitettu tilasto on kuitenkin eräs välttämätön instrumentti kirjaston toiminnan raportoinnissa ja arvioinnissa, ja kirjastot osallistuivatkin kiitettävän tunnollisesti vuoden 2005 tilastotiedon täsmästalkoisiin.

Tilastotiedossa on varmasti vieläkin puutteita, sillä täydellisyyttä ei voida saavuttaa. Tilasto on kuitenkin nyt mahdollisimman hyvä, nyt on aika alkaa käyttää sitä. Nykyiset puutteet eivät estä laadukkaan tilastotiedon keräämistä, ja mitä enemmän kirjastot itse edelleen paneutuvat omi-

en tilastotietojensa huolelliseen toimittamiseen, sitä vähemmän on yhteistilaston kokoajalla tarvetta soveltaa standardin ohjeistamaa arviointia silloin, kun täsmällistä tilastotietoa ei voida toimittaa. Paras arvion tekijä on kirjasto itse: hyvä arvio antaa yleiskuvan, mutta tilasto, josta puuttuu tieto, ei kuvaa mitään.

Kirjastotoiminnan yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arvioiminen ja mittaaminen on vihdoin saatava alkuun, ja on päästävä tilaston täytöstä käyttöön. Jo uusi yliopistolakikin velvoittaa edistämään yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Onkin elintärkeää, että kirjastot oman kehysorganisaationsa peruspalveluyksikkönä kykenevät osoittamaan toimintansa vaikuttavuutta.

Vaikuttavuuden arviointia varten tullaan kehittämään mittareita ja tulevissa yhteistilaston koulutustapahtumissa pääpaino tulee olemaan tilastotiedon hyödyntämisessä ja tilaston kehittämisestä entistä paremmin vastaamaan toimintojen mittauksen uusia haasteita. KITT kestää jo päivänvalon, samoin kirjastojen tilastot - nyt aletaan soveltaa kerättyä tietoa.

Tietoa kirjoittajasta:

*Laitinen, Markku, suunnittelija
Kansalliskirjasto
email. markku.laitinen@helsinki.fi*